

דיני יחוד

יצחק גרינבלט

מוקדש לרפואתו של חמי
ר' חיים רפאל בן גדולה

הקדמה

ראיתי צורך לכתוב בקצרה על הלכות יחוד, והסיבה לכך היא, שהלכות אלו נצרכות מאוד אבל אדם הרוצה ללמדם נתקל בקושי. בשולחן ערוך וכן ברמב"ם הדברים מובאים בקיצור נמרץ, וקשה מתוך הדברים להגיע להשלכות מעשיות על הדברים היום יומיים העוברים על האדם. מצד שני הרוצה לעיין בספרים שנכתבו על הנידון נפגש באריכות גדולה, ומתוך הרחבת הדברים האדם פורש מכך, ונשאר עם ידיעות חלקיות בלבד על כמה הלכות מתוך הלכות אלו, ובמיוחד בלא להבין את הכללים ואת הנובע מהם. במאמר זה ברצוני לראות את הכללים של הלכות אלו מתוך המקורות של הגמרא בעיקר במסכת קידושין בדפים פ-פב וכן בסור ובשולחן ערוך אבן העזר סימן כב, וכן ברמב"ם הלכות אישות פרק כב. מתוך הדברים יתחדשו בעזרת ה' מעט חידושים, שכן אין בית המדרש בלא חידוש¹.

מקור האיסור

הגמרא בסוף מסכת קידושין² אומרת:

"אמר רבי יוחנן משום ר' ישמעאל רמז לייחוד מן התורה מגין שנאמר "כי יסיתך אחיך בן אמך"³ וכי בן אב מסית ובן אב אינו מסית? אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו ואסור להתייחד אם כל עריות שמתורה".

ויש לעיין האם איסור זה הוא מהתורה או מדרבנן בלבד. והנה רוב הראשונים והאחרונים הבינו שאיסור זה הוא מן התורה, והאמת שכך לכאורה מפורש בגמרא בסנהדרין⁴ ובגמרא בעבודה זרה⁵. וכן כתבו הרמב"ן, הטור ועוד ראשונים. אלא שהרמב"ם בהלכות איסורי ביאה⁶ כתב "ואיסור יחוד עריות מפי הקבלה". נחלקו בדעתו, האם הוא סובר שאיסור יחוד הוא רק

1. ישנה אריכות גדולה במקורות המובאים במאמר וציינתי רק הדברים הנצרכים בקצרה והרוצה להרחיב בדברים מוזמן לעיין במקורות כגון בספר דבר הלכה הלכות יחוד, וכן בשו"ת ציץ אליעזר קונטרס שלם בחלק ו סימן מ, באגרות משה אבה"ע א, סא-סג וכן באוצר הפוסקים, וכן הלאה והרוצה להרחיב את היריעה יעיין שם.

2. פ, ב.

3. דברים יג ז.

4. כא, ב.

5. לו, ב.

6. כב, ב.

מדרבנן ולכן נקטה הגמרא בלשון רמז, שאין זה איסור מפורש בתורה, ומה שכתוב בגמרא בסנהדרין שאיסור יחוד הוא מן התורה התכוונה שיש לו רמז מן התורה. וכך הבין הגר"א בדעת הרמב"ם. יש שכתבו שגם הרמב"ם סובר שאיסור יחוד הוא מהתורה וכתב שהוא מפי הקבלה, שכן אין לו לימוד מפורש⁷. ויש אומרים שלפי הרמב"ם הוא הלכה למשה מסיני⁸.

לכאורה קשה לפי מי שאומר שאיסור יחוד הוא מהתורה, מדוע הגמרא קראה לכך שיש לו רק רמז בתורה, ועל כך אומר הרמב"ן בהשגותיו על שורשי הרמב"ם לספר המצות⁹, שאין לדייק מכך שכן יש הרבה מצות התורה שנכתבו בלשון זו בגמרא.

ואפשר אולי לומר שדיבר הכתוב בהווה, דבר המצוי נכתב בתורה במפורש, ואילו דבר שלא היה מצוי לא נכתב אלא בלשון רמז, והואיל והפירוד בין גברים ונשים היה באופן פשוט בדרך החיים, ממילא לא היה צורך לכותבו בצורה מפורשת יותר. אמנם איסור משכב זכור לכאורה גם לא היה מצוי, שלא נחשדו ישראל על כך, מכל מקום עם ישראל יצא ממצרים שם היה מצוי מאוד, ולכן היה צורך באיסור מפורש שלא ילמדו ממצרים, אבל בדבר שהרגילות לא מאפשרת זאת אין כל כך חשש, ולא היה צורך בכתיבה מפורשת.

עם מי אסור להתייחד

מלשון הגמרא משמע שרק איסורי עריות אסור לאדם להתייחד עמן כלשון הגמרא "עם כל עריות שבתורה", ואת הלשון הוזה נקטו גם הרמב"ם וגם הטור. אכן האחרונים נחלקו בהלכה זו, הפרישה כתב שבאמת כל חייבי לאוין אסור להתייחד עימם מהתורה, ומה שכתבו הרמב"ם והטור עריות לאו דווקא, אלא שהלימוד הוא על עריות, ולכן נקטו דין זה אבל באמת כל חייבי לאוין אף הם אסורים בייחוד מן התורה, וכן הבינו עוד אחרונים. ויש אחרונים¹⁰, שהבינו שאכן רק בחייבי כריתות יש איסור יחוד כלשון הגמרא והראשונים הנ"ל, ובשאר איסורים יהיה איסור הייחוד רק מדרבנן החזון איש כתב ראייה לדברי הפרישה ונראה שהוא פוסק כמוהו.

בדין איסור יחוד עם איסורי עשה ושניות מדברי סופרים קיימת אותה מחלוקת. לפי דברים אלו יוצא שמי שאסורה על האדם - אסור לו להתייחד עמה. וכן מוסכם להלכה.

7. דרישה.
8. אפשר שהרמב"ם הבין שאיסור יחוד מדרבנן בלבד על אף שזה לכאורה כנגד הגמרא בסנהדרין ובעבודה זרה, מהגמרא בסנהדרין לו שלמדה היתר יחוד אשה גדה עם בעלה מרמז מהקבלה מהפסוק "סוגה בשושנים", ולאיסור תורה לא יועיל רמז מדברי קבלה להתירו. אבל אם נאמר שאיסורו מדרבנן בלבד אפשר לומר שהם אמרו לאסור, וממילא הם אמרו להתיר, ומה שקראו מהתורה הואיל ויש לו רמז מן התורה (עצי ארזים).
9. וידוע שישנה מחלוקת גדולה בין האחרונים בכל מקום שכתב הרמב"ם דברי קבלה אם הוא מהתורה או מדרבנן או הלכה למשה מסיני כגון דין כתובה ועוד.
10. שורש ג.
11. טעם המלך (הגהות על ספר שער המלך) בסוף חופת התנים.

כתב הטור "אסור מן התורה לאיש שיתייחד עם הערווה בין ילדה בין זקנה..." והבית יוסף לא ציין מקורו. לכאורה המקור הוא מזה שלא חילקו בגמרא במי אסור, משמע שאסורים בין ילדה בין זקנה, והוסיף על כך הים של שלמה שהוא הדין שאין הבדל בין יפה לבין כעורה.

יחוד עם זקן

בדין זה יש לחלק בין סוגי הזקנים כך: 1. זקן שלא הגיע לגבורות - פשוט שאסור. 2. זקן שהגיע לגבורות, בספר מאורות נתן כתב לאסור שלא מחלקים, ובכל גיל אסור. 3. זקן שבטל כח גבורתו - יש אחרונים שהקלו רק באיסור יחוד דרבנן, אך הציץ אליעזר והאגרות משה פסקו להתיר אף באיסור דאורייתא.

עם מי חותר להתייחד

ישנן קרובות היוצאות מכלל איסור יחוד עם האדם. כבר מוזכר במשנה הנ"ל ונאמר "מתייחד אדם עם אמו ועם בתו", ודין זה נמצא במחלוקת בגמרא "אמר ר' יהודה אמר ר' אסי מתייחד אדם עם אחותו ודר עם אמו ועם בתו. כי אמרה קמיה דשמואל אמר אסור להתייחד עם כל עריות שבתורה". ומקשים עליו מהמשנה, והוא עונה שזו מחלוקת תנאים "דתניא אמר ר' מאיר היוזרו בי מפני בתי אמר ר' טרפון היוזרו בי מפני כלתי". טעם הקולא לפי המשנה אומר רש"י "דלא תקיף יצריה עליהו דאהנו ביה אנשי כנסת הגדולה". התוספות והרא"ש פסקו הלכה כרב אסי מפני שהיה גדול משמואל, והוסיף הרא"ש שהמחמיר תבוא עליו ברכה. הרמב"ם אף הוא כתב הלכה שמותר להתייחד עם אמו והיה אפשר לומר, שאף הוא פסק מטעם זה, אך יש שכתבו¹¹, שהטעם שהלכה כרב אסי, הוא מפני שהלכה כסתם משנה כנגד המחלוקת בברייתא. הנפקא מינה בין הטעמים היא תחילת דברי רב אסי בדין יחוד עם אחותו, שאם אנו אומרים כטעמו של התוספות או גם באחותו תהיה הלכה כרב אסי, שמותר להתייחד עמה, ואילו אם הטעם הוא מפני שהולכים אחר סתם משנה, אז רק במה, שהמשנה כתבה, תהיה ההלכה שמותר, אבל יחוד עם אחותו לא יהיה מותר, ואכן הרמב"ם לא כתב היתר יחוד עם אחות.

השולחן ערוך כתב כרמב"ם. נחלקו האחרונים אם הרמב"ם סובר שאסור להתייחד עם אחותו או לא. הפרישה כתב, שהראשונים וממילא השולחן ערוך פסקו, שמותר לאדם להתייחד עם אחותו אך לא כתבו זאת, שכן נקטו את לשון המשנה וכן הבינו החלקת מחוקק וכן פסק ערוך השולחן. החיד"א ועוד אחרונים הבינו שהרמב"ם ועוד ראשונים אוסרים יחוד אח ואחות. להלכה פסקו פוסקים רבים, שאסור לאח ואחות להתייחד, וכנגדם יש גם כן פוסקים רבים הסוברים, שמותר לאח להתייחד עם אחותו. למעשה הפוסקים של הדור הזה נקטו כולם בגישה אחת שמותר וכך גם המנהג.

12. קידושין פ, ב.

13. גר"א.

יחוד אח עם אחותו הותר רק באופן ארעי, ולא לדור עמה, שכן חילקה הגמרא בין דין יחוד עם אמו לבין יחוד עם אחותו כלשון הגמרא "מתייחד אדם עם אחותו ודר עם אמו ועם בתו". משמע שלדור עם אחותו אסור¹⁴.

נחלקו האחרונים מהו הגדר של "לדור". בשו"ת אגרות משה כתב שהשיעור שכתב הרא"ש, שמותר הוא לפי שעה, היינו שנראה כאורח ולא כבא לדור בקביעות, וממילא אם בא לקביעות אסור אפילו לזמן קצר, אבל אם בא לביקור אין איסור אפילו בנשאר כמה לילות. ומכל מקום לא יישאר יותר מזמן שנראה שנשאר כאורח. ובאוצר הפוסקים כתב שמותר עד 30 יום, והאגרות משה חלק עליו, ובאח ואחות שאינם נשואים מקל יותר שרק יותר מהרגילות אסור. בציץ אליעזר הביא שהיתר ליחוד עם אחותו הוא עד שלושים יום. וכן הורה להלכה החזון איש, וכן נוהגים להלכה. אך ראוי לזכור שדין זה שרוי במחלוקת ואף למתירים ראוי לירא שמים להחמיר (שכן גם הראשונים שהתירו כתבו שראוי להחמיר). והחזון איש פסק להלכה להקל בכך.

יוצאי חלציו של אדם

הב"ח כתב שכל יוצאי חלציו של האדם בכלל בתו והסכים עם דבריו הפתחי תשובה. ובמאורות נתן אסר בבת בנו ובת בתו ושכן פסק הגודע ביהודה, והבן איש חי חלק עליו והסכים עם הב"ח. וכן הסכימו להתיר כמעט כל הפוסקים, וכן פסק להלכה בספר דבר הלכה.

דין יחוד עם ילדים מאומצים

הואיל והזכרנו שמותר לאדם להתייחד עם משפחתו אזכיר כאן דיון שהאריכו בו פוסקים בדור האחרון - האם יש איסור יחוד עם ילדים מאומצים או לא, ולא ארחיב את הדברים רק אציין את המחלוקת בנושא והמעוניין להרחיב בזה יעיין במקורות.

באופן פשוט היה נראה שאסור לאדם להתייחד עם מי שאינו קרוב למשפחתו, ואם כן אז גם ילדים מאומצים יהיה אסור להתייחד עמם, וכך כתבו פוסקים רבים כגון בשו"ת מנחת יצחק, שו"ת שבט הלוי והאדמו"ר מלובביץ'¹⁵. אך בשו"ת ציץ אליעזר¹⁶ חיפש היתר, על מנת שלא ימנעו אנשים מלאמץ ילדים ומסיים דבריו:

"כתבתי צידוד צדדי היתר הנ"ל הגם שנדמה שנכנסים לפרצה דחוקה כדי ללמד זכות על עם ישראל, ובראותינו שגם גדולים וטובים לא נוהרים בזה, ובכדי לא לסגור דלת לפני ילדים אומללים שלא יהא להם דורש ומבקש מבתים שיחונכו אותם על ברכי התורה והמסורה. וזאת מיהא לדעת שזה אסור

14. טעם החילוק בין אמו לבין אחותו כתב הפני יהושע על טעמו של רש"י של ביטול יצר הרע שאי אפשר לסמוך על ביטול זה בקביעות, וביחוד עם אמו או בתו אף לפני ביטול יצר הרע היה מותר. החק"ל כתב הסעם שלא ביטלו יצר הרע לגמרי אלא רק למדריגות. וערך שי כתב שעדיין יש חשש דרבנן ביחוד זה ובאמו שאי אפשר לעמוד בזה לא אסרו.

15. מכתבו מופיע באוצר הפוסקים, וכן דברי שאר האחרונים.

16. ח"ו סימן מ, כב.

בודאי לקחת לכתחילה לאמץ ילדים שהם כבר בגיל של איסור יחוד דהיינו בת גיל ג' שנים ויום אחד ובן ג' שנים ויום אחד אם יודעים מראש שלא יוכלו להיזהר מלהתייחד עמם".

בשו"ת עשה לך רב" כתב תשובה ארוכה על הנושא והתיר להורים להתייחד עם הילדים המאומצים אם אמצו אותם כאשר היו קטנים, ואח ואחות מאומצים יש להחמיר, ועיין שם.

יחוד עם אשה פנויה

כפי שהזכרנו בית דינו של דוד גורו על יחוד פנויה אחרי מעשה אמנון ותמר. ואיסור זה הוא מדרבנן בלבד. אלא שהיום, שאין האשה טובלת אלא לפני כניסתה לחופה, כל אשה מצת שהיא מתחילה לראות דם היא נידה, ולכן נחלקו הפוסקים אם יחוד פנויה נידה אסור מהתורה או שאין חילוק. הריב"ש כתב¹⁶, שיחוד פנויה נדה אסור מהתורה, שהיא כשאר עריות וההיתר לבעלה להתייחד עמה, הוא שהיא מותרת לו לאחר מכן, אבל פנויה שלא תהיה מותרת לו לאחר מכן לא. וכן פסק ערוך השולחן ורוב האחרונים. אך יש ראשונים שאינם מחלקים כך, וסוברים שכל פנויה איסורה מדרבנן, ורק באיסור קבוע יש איסור מהתורה, וכן מדייק הציץ אליעזר בדעת רש"י.

יחוד איש עם כמה נשים

דין יחוד איש עם אשה אחת נלמד מהפסוק שהזכרנו. בדין יחוד עם שתי נשים אמרה המשנה "לא יתייחד אדם עם שתי נשים", וטעם הדבר כתב רש"י "מפני שדעתן קלה ושתיהן נוחות להתפתות ולא תירא זו מחברתה שאף היא תעשה כמוה" וכן הבין תוספות ר"י הזקן, ומשמע שרק אם יש חשש שיתפתו שתיהן יש לחוש אבל אם לא אין חשש. עוד אומרת המשנה בהמשך שמי שעסקו עם הנשים לא יתייחד עמהם. לכאורה קשה, שכן לכל אדם אסור להתייחד עם נשים ומה שונה בכך מי שרגיל? רש"י מפרש את המשנה שם, שמדובר בהרבה נשים, שליבו גם בהן ומחפות עליו, אבל באיש שאינו רגיל בנשים רק בשתי נשים אסור להתייחד אבל ביותר משתי נשים מותר. ואם כן לרש"י ישנם שני טעמים 1. שמא תפתה לביאה. 2. שמא יחפו עליו. לטעם הראשון שייך רק בב' נשים, שכן יותר מכך לא סביר שיבוא על כולם, וממילא אין איסור יחוד ביותר מב' נשים לסתם אדם, אבל לרגיל בנשים ישנו גם טעם שהואיל ורגיל בהן לא יספרו עליו ולכן אסור אף בהרבה נשים. הריטב"א לעומתו מביא רק את הטעם של חיפוי אחת על האחרת, ולכן לכל אדם אסור עם נשים רבות, ולא רק מי שעסקו עם הנשים, ועל כן מפרש את המשנה שהרגיל בנשים נחשב פרוץ, ולכן אפילו שני גברים כאלו אסורים עם נשים רבות. וכן כתב הרמב"ן. אך הרשב"א הקשה עליו שאין זה מתיישב עם לשון המשנה. תוספות פרש את המשנה שאשתו עמו ואפילו הכי אסור, ואילו שאר אנשים אשתו עמו מותר.

17. חלק ג סימן לט.

18. סימן תכה.

יוצא מדברינו שלרש"י ולראשונים ההולכים בשיטתו לסתם אדם מותר להתייחד עם שלוש נשים, ולרישב"א רמב"ן ועוד ראשונים אסור.

הר"ח הבין שהטעם של רגיל בנשים הוא, שישנה הוא אמינא שאדם זה לא יהיה בו איסור יחוד, שכן הוא רגיל בהן, ואין חשש שמא יבוא עליהן, לכן המשנה היתה צריכה לחדש, שגם הוא אסור בייחוד. לפי דבריו יוצא שאין כל הבדל הלכתי בין מי שרגיל בנשים למי שאינו.

השולחן ערוך הביא להלכה את דעת הרמב"ם, שאסור לאדם להתייחד גם עם הרבה נשים, והרמ"א הביא בלשון "ויש מתירים". התכמת אדם, קיצור שולחן ערוך וערוך השולחן הביאו את שתי הדעות ולא הכריעו, והאחרונים המובאים בספר אוצר הפוסקים נוטים לדעת רש"י, שהואיל ואיסור יחוד עם שתי נשים הוא רק מדרבנן יש לפסוק להקל. בשו"ת אגרות משה פסק הלכה כשולחן ערוך.

יחוד אשה אחת עם שני גברים

נאמר במשנה בקידושין: "אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים". טעם החילוק בין שתי נשים לשני גברים אמרה הגמרא בשם תנא דבי אליהו, שנשים דעתן קלילא ונוחות יותר להתפתות אבל בגברים כל אחד בוש מחברו ולא יעשה דבר. בגמרא מגבילים את היתר המשנה, וכך נאמר: "אמר ר' יהודה אמר רב לא שנו אלא בכשרים אבל בפרוצים אפילו בי עשרה נמי לא", ובאופן פשוט הייתי מבין שסתם בני אדם הם כשרים, וישנם פרוצים - אנשים שהם פרוצים בעריות, וכך גם משמע מהמשך הגמרא שרצתה לדייק שדווקא תלמידי חכמים ודחתה את זה שרק בסוטה נאמר שצריך תלמידי חכמים. אלא שהגמרא בהמשך מספרת ש"רב ורב יהודה הוּו קאזלי באורחא הוּוה קאזלה ההיא איתתא קמיהו אמר ליה רב לרב יהודה דל כרעין מקמיה גהנום אמר ליה והא מר הוא דאמר בכשרים שפיר דמי אמר ליה כגון מאי כגון רבי חנינא בר פפי ותבריו". אם כן יוצא שצריך צדיקות מיוחדת על מנת להיחשב כשר, שאף רב ורבי יהודה לא נחשבים כשרים. קשה, אם כן, מדוע נקטו לשון כשר ולא לשון צדיק? ואולי באמת כשר שנאמר הוא סתם אדם והם רק הקפידו על עצמם או שמתוך הענווה שלהם חששו.

ונחלקו בדין זה הרא"ש והרמב"ם¹⁹. הרא"ש כתב, שמותרת להתייחד עם שני גברים, ומשמע שסתם בני אדם בכלל זה, שלא הזכיר את דברי רב. ואילו הרמב"ם אסר אפילו אשה אחת עם גברים הרבה. וכתב הר"ן שמן הדין מותר להתייחד עם שני אנשים ורב יהודה החמיר על עצמו שלא החזיק בעצמו שהוא בכלל הכשרים. והרמב"ם הבין זאת מדינא שבאמת זה גדר כשרים וכיום אין מצויים כאלו, ולכן אסור וכן הבינו את דעת הרמב"ם הרב המגיד והר"ן אלא שהר"ן נשאר על דברי הרמב"ם בצריך עיון. הכסף משנה מעלה אפשרות אחרת להבין את הרמב"ם, שדין אשתו עמו במשנה הולך גם על עניין יחוד זה, ולכן הרמב"ם לא פסקו אך דוחה אפשרות זו ונשאר כהבנת המגיד משנה, וכן כתב הוא בבית יוסף.

19. כך דעת הרמב"ם לדעת הר"ן והמאירי, אך הלחם משנה סובר שאף הרמב"ם סובר שמותר ורק מחשש שאינם כשרים החמיר אבל באבילות הקל.

השולחן ערוך פסק להלכה כרמב"ם, והרמ"א הביא את דעת הר"ן והרא"ש.

מה הדין בשדה

נאמר בגמרא: "אמר ר' יהודה אמר רב לא שנו אלא בעיר אבל בדרך עד שיהיו שלושה שמא יצטרך אחד מהם להשתין ונמצא אחד מתייחד עם הערווה". כלשון זה פסקו הרא"ש ועוד. הרמב"ם כמובן לא הביא זאת, שכן לדידו בכל אופן אסור להתייחד עם שלושה גברים, ולכן אין בזה נפקא מינה. ולכן השולחן ערוך שפסק להלכה כרמב"ם לא הזכיר זאת, והנפקא מינה היא לדעת הרמ"א שפסק כרא"ש והר"ן, והוא אכן הביא דין זה. הר"ף כתב להלכה שיותר להתייחד אשה אחת עם שני גברים, ולא הביא את הדין שבדרך צריך שלושה, והבית יוסף נשאר בצריך עיון על דבריו.

הרמ"א בדרכי משה הביא את דעת רבנו ירוחם, שדווקא כששני האנשים הולכים עם האשה על מנת לשומרה יש חשש של יחוד, אבל אם סתם הולכים יחד אין חשש, הואיל ואנו עוסקים בכשרים אם אחד ילך להשתין השני ילך עמו ולא ישאר עמה, אך אם שומרים עליה יש חשש שאחד ישאר עמה. הבית שמואל הביא את דבריו, והביא שהראב"ד חולק עליו. ואף הרמ"א שלא מזכירו, נראה שלא פסק כמותו. באגרות משה כתב לסמוך על רבנו ירוחם רק בשעת הדחק.

יש לדון בדין זה, אם הוא דווקא בשדה או שמא גם בעיר בשעה שאנשי העיר כבר ישנים, כגון בשעה מאוחרת בלילה. שהרי אפשר לומר, שבשדה ישנה חומרא יתירה, שכן אין כלל אנשים שם ולכן הדבר חמור יותר, אבל בעיר שישנם אנשים אך הם ישנים, אין כל כך חשש, שכן חושש הוא שמא יבוא איש לכאן שבכל עת יכול אדם להתעורר. וכתב על כך הראב"ד, שהוא הדין בעיר בלילה שצריך שלושה, שאין לחלק בין המקרים והביאו הבית יוסף. הפרישה הביא שיש חולקים על דבריו על פי הסברות שהזכרנו ומכל מקום הסכימו להלכה כהראב"ד.

הרב אלישיב²⁰ הורה שמקום שעובר שם אדם לפחות כל 15 דקות, נחשב כמקום שאנשים מצויים בו. לעומתו הרב שיינברג טוען, שאין לכך שיעור של זמן, אלא צריך להיות שכל רגע יכול לעבור שם אדם.

לדעת הרמ"א, שמתיר לאיש להתייחד עם שלוש נשים, יש לדון אם בשדה גם כן יהיה היתר עם ארבע נשים, ולהלכה משמע שאסור, וכן הורה להלכה הגר"ח שיינברג שליט"א והגאון הרב אלישיב שליט"א.

יחוד גברים רבים עם נשים רבות

הצורך לדון בנושא זה הוא לדעת הרמב"ם בלבד, שאוסר בנשים רבות או גברים רבים. ויש לברר האם כאשר שני המינים הם רבים, האם יהיה מותר לרמב"ם, וממילא לשולחן ערוך ההולך בעקבותיו.

20. הובאו דבריהם בספר דבר הלכה הלכות יחוד.

כתב הרמב"ם: "ונשים הרבה עם אנשים הרבה אין חוששים לייחוד", וכן פסק להלכה השולחן ערוך, ולא פרושו מהו השיעור של נשים הרבה ואנשים הרבה. נחלקו בכך האחרונים - המגיד משנה הביא כמקור לדין הרמב"ם את דין חתן שפרסה אשתו נדה, שהוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים, והבין ההגהות מימוניות שמיעוט רבים שנים, ואם כן נשים הרבה ואנשים הרבה הכוונה שלושה ושלושה, שכן חוץ מהחתן יש עוד גברים ואם כן יחד עמו הם שלושה וכן לגבי הנשים. כמו כן משמע גם מהלשון 'הרבה', שזה לא סתם ריבוי אלא יותר מריבוי רגיל. הב"ח כתב שבחתן חמור יותר, שיצרו תוקפו יותר מאשר שאר אדם ולכן בו יש חומרה יתירה, אבל שאר בני אדם אין חשש ודי בשני אנשים ושתי נשים. הט"ז הסכים עם הב"ח והחלקת מחוקק הסתפק בזה ולא הכריע. ונראה, שהואיל ואין לו נפקא מינא להלכה לא האריך לדון בזה. הברכי יוסף והבית שמואל כתבו שדווקא שלושה ושלושה מותר, וכן הסכימו רוב האחרונים להלכה וכן הכריע בשו"ת "אגרות משה"²¹.

דין אשתו משמרתו

המשנה בקידושין אומרת²²: "רבי שמעון אומר אף איש אחד מתייחד אם שתי נשים בזמן שאשתו עמו". ומשמע שלתנא קמא אין את ההיתר של אשתו עמו, וכתב הגר"א²³ שמכל מקום אין נפקא מינא בזה, שכן הלכה כרבי שמעון ומביא ראיה לכך. וכן הבין המגיד משנה בדעת הרמב"ם²⁴, שההיתר של אשתו עמו הוא אליבא דרבי שמעון שהלכה כמותו.

הרי"ף והרא"ש חלקו את המשנה לשני חלקים, ואת הדין של אשתו משמרתו נתקו מדברי רבי שמעון, ומשמע שהוא דין בפני עצמו, והוא לכולי עלמא גם לתנא קמא שבמשנה. הרמב"ם פסק גם כן את דין אשתו עמו, שאין בכך איסור יחוד²⁵. וכן פשוט להלכה בשולחן ערוך²⁶.

אך הרמב"ם הביא עוד חידוש, גדול יותר: "לא תתייחד אשה אחת אפילו עם אנשים הרבה עד שתהיה שם אשתו של אחד מהם"²⁷. זה כמובן לפי שיטתו, שאוסר אשה אחת עם אנשים הרבה אך זהו חידוש, שכן יוצא שאשתו משמרתו לא רק מתיר את האיסור מבעלה אלא גם מפקיע את האיסור מהאחרים. על חידוש זה הקשה הסור - כיצד יפקיע האיסור מהאחרים? הבית יוסף כתב לתרץ את הרמב"ם, שהואיל ואשה זו לא תזונה, גם חברתה לא תזונה. משמע שהבין שהרמב"ם סובר כרש"י בטעם איסור איש אחד להתייחד עם שתי נשים, אך ה"עצי

21. לשיטת האגרות משה דין זה גם להלכה למעשה שכן הוא נוקט להלכה להחמיר כדעת הרמב"ם שהבאנו לעיל.

22. פ, ב.

23. על המשנה שם.

24. כב, ד.

25. רואים מכאן שהרמב"ם לא סבר כתוספות, שכן לא חילק בין מי שעסקו עם נשים למי שלא, ומשמע שסובר שאף מי שעסקו עם הנשים אם אשתו עמו מותר. ואם כן הרמב"ם הסביר את המשנה הזו כהבנת ה"ח שסיבה זו היא הוא אמינא להקל ולא סיבה להחמיר, וכן הבינו האחרונים בדעתו.

26. מעניין שהגר"א על הגמרא כתב שגרסת הרי"ף אינה נכונה והלכה כרבי שמעון ואלו על השולחן ערוך כתב שפסק כגרסת הרי"ף ודעימיה והיא העיקר.

27. שם, ת.

שיטים" הקשה על הבית יוסף ומוכיח שבודאי הרמב"ם לא סבירא ליה כן²⁸. יש שהסבירו את דעת הרמב"ם, שהואיל ואיש זה שאשתו עמו לא יזנה ואף אשתו לא תזנה, ממילא הם יפרסמו את הדבר ולכן האחרים בושים מהם ולא יעשו דבר בפניהם²⁹.

כפי שהזכרנו, דין זה יכול להיות קשור גם לדין יחוד גברים רבים עם נשים רבות ונעסוק בכך בפני עצמו.

נחלקו הפוסקים בדין של אשתו עמו, האם גם כאשר אשתו של האדם ישנה או רק כאשר היא ערה. הספק הוא, האם האדם חושש שמא אשתו תתעורר וממילא לא יזנה או לא. וכבר כתבו להיתר המאירי והר"י מלוניל ובשו"ת "פרח מסה אהרן", וכן פסק הפני יהושע ועוד, ולא כ"אפי זוטרי" שאסר.

דין שאר שוחרים

כפי שהזכרנו, אסור לאדם להתייחד עם אשה, אך אם יש לאדם שומר שלא יזנה עמה לא יהיה איסור יחוד³⁰. וכך לשון הגמרא: "אמר רבא מתייחד אדם עם שתי יבמות ועם שתי צרות ועם אשה וחמותה ועם אשה ובת בעלה ועם אשה ותינוקת שיודעת טעם ביאה ואין מוסרת עצמה לביאה". השולחן ערוך מביא את הטעם לכך בעקבות הראשונים:

"מותר להתייחד עם שתי יבמות או עם שתי צרות או עם אשה ובת חמותה מפני ששונאות זו את זו ואין מחפות זו את זו. וכן עם אשה שיש עמה תינוקת קטנה, שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה, שאינה מזנה לפניה לפי שהיא מגלה סודה".

וגיל תינוקת, כתב בפתחי תשובה בשם ספר "חסד לאברהם", שהוא עד גיל 9 שנים, שיותר מגיל זה שוב יש חשש שתמסור עצמה לביאה. ויש חולקים ומתירים עד גיל 12.

אך נחלקו הפוסקים מהו הגדר של יודעת טעם ביאה. רש"י פירש, שיודעת טעם ביאה פירושו שיודעת לספר מה היא ביאה, שתדע לספר דברים בשוק. אמנם קטנה כזו יש חשש של יחוד עמה, אך כתב הב"ח שחשש זה הוא רק שמא יבוא עליה באונס אבל אם יש אחרת גדולה עמה אין חשש כזה כיון שהגדולה לא תאפשר זאת.

יש אחרונים הסוברים שכבר מגיל 3 נחשבת תינוקת שיודעת טעם ביאה שהיא מספרת מה היא ראתה³¹ ויש אומרים שאינה יודעת טעם ביאה עד גיל 5-6 וי"א שאין שיעור כללי לדבר וכל אחת לפי התפתחותה³² וישנן עוד דעות.

28. אכן אם הרמב"ם אכן סובר כרש"י או לא ישנה מחלוקת גדולה באחרונים ועיין במראה מקומות הנמצא בסוף הרמב"ם פרנקל.

29. רש"ל בהערותיו לסור.

30. אמו, אחותו או בתו, כתב החיד"א שאין להם דין של שומר, ובית שלמה ועוד אחרונים חלקו עליו, ולהלכה פסק החזון איש להתיר.

31. הרבה אחרונים.

32. שו"ת ישכיל עבדי ובשלמת חיים.

לגבי בן או בת קטנים, אם מועילים להתיר את איסור הייחוד עם אמם, ישנם פוסקים שכתבו שאין מועילים, אך בציץ אליעזר ובספר "דבר הלכה" בהלכות יחוד התירו.

בעלה בעיר

עוד היתר באיסור יחוד מופיע בהמשך הגמרא בקידושין³³: "אמר רבה: בעלה בעיר אין חוששין משום יחוד". מלשון דברי רבה אפשר להסתפק מהי כוונתו, האם אין איסור יחוד, או שישנו איסור אך אין חשש. והכוונה שאין חשש, היא על פי הגמרא לפני כן המדברת על מלקות שיש לאשה המתייחדת עם איש, ואפשר להבין שאין חוששים' הכוונה שאין מלקים ולא מכריזים על מי שהתייחדה אבל בודאי שאסור להתייחד עם אשה אפילו בעלה בעיר. כך הבין רש"י, וזו לשונו: "להלקות, דמסתפי מבעל השתא אתי", שהואיל והאשה חוששת, שכל רגע בעלה עלול להגיע היא לא תזנה. תוספות חולק על רש"י, ורואה בדברי רבה מימרא עצמאית, שאינה קשורה למלקות אלא כהיתר לכתחילאי, שאם בעלה בעיר אין כלל איסור יחוד עמה. ראשונים נוספים נחלקו בזה, הרא"ש והרי"ף כתבו כתוספות ואילו הר"ן כתב כרש"י. הבי"ח כתב להלכה כרש"י והר"ן ועוד, והוסיף עוד מחלוקת - האם האיש המתייחד עם אשת איש שבעלה בעיר מלקים אותו או לא. שלרש"י היות והטעם שלא מלקים הוא שלא להוציא לעז עליה שזנתה, אך במקרה זה אם ילקו אותו לא יצא לעז עליה, שכן אנשים לא יקשרו מדוע מלקים אותו, דינו שיהיה חייב במלקות, לעומת זאת, הטור סובר שאף כאן לא ילקו אותו מחשש שיצא לעז עליה.

"ערוגת הבושם" כתב לפרש את רש"י, שקשה היה לו היתר זה של בעלה בעיר, שכן ישנה מציאות גדולה שבעלה בעיר אבל רחוק או שיודעת שיתעכב במלאכתו, ואם כן נתת דבריך לשיעורים, ולכן יש לחלק רק לגבי מלקות ולא לגבי האיסור. על קושיית התוספות, שבעלה בעיר משמע שמותר לכתחילה, הוא עונה שיש לחלק בין בעלה בעיר לבין בעלה נמצא עמה באותו מקום, שדווקא כאשר בעלה נמצא יחד עמה ממש אין איסור יחוד, אבל כאשר בעלה בעיר באמת אסור הייחוד. לכאורה יש לומר, שההיתר בגמרא של בעלה בעיר לפי רש"י הוא היתר עצמי ואילו ההיתר של בעלה עמה יהיה מבוסס על ההיתר של אשתו עמו שכן טעמו שווה, ויש לעיין עוד בזה. מכל מקום, כותב "ערוגת הבושם", המקרה שתוספות הביא מדבר על מצב שבעלה היה עמה, ולכן היה מותר לו להתייחד עמה לכתחילה.

בספר "נתיבות לשבת" כתב בטעם רש"י, שמהגמרא בסוטה רואים שחצופות אינן חוששות גם כאשר בעלה בעיר, ולכן אין להתיר היתר כללי לכתחילה לכל הנשים.

השולחן ערוך הביא להלכה את לשון הרמב"ם³⁴, שמותר להתייחד לכתחילה עם אשה שבעלה בעיר והחלקת מחוקק שלח לב"ח ומשמע שסובר כמוהו.

33. פא, א.

34. הרמב"ם כתב לשון שונה במקצת, ויש לדייק בלשונו, שכתב שמותר לאשה להתייחד עם איש אחר כאשר בעלה בעיר, ומשמע שההיתר לה בלבד, ואילו בהמשך ההלכה משמע שמדבר גם על ההיתר של איש להתייחד עמה ושם הלשון היא אין חוששין, ואילו השולחן ערוך עצמו נראה שהביא את לשון הרמב"ם אבל שינה וכתב כבר מההתחלה בלשון של היתר לאיש להתייחד עם האשה. עיין בספר צנפת פנח על הרמב"ם,

הט"ז מקשה על דברי רש"י, מה החידוש שאין מלקים על כך, שכן אף בלא בעלה בעיר לא היו מלקים על כך, שהרי ישנו החשש של יציאת לעז עליה וכן נפסק להלכה? והאמת, שלכאורה אין כל כך קושיה מדבריו על רש"י, שכן רש"י הבין, שבאמת דבריו הולכים לפי מי שסובר שכן מלקים אשת איש שהתייחדה עם איש. אך הט"ז עונה, שחידושו הוא שהגמרא לפני כן שדברה על כך שאין מלקים אשת איש שהתייחדה הוא דווקא כאשר יש לה ילדים ואז יש חשש שיצא לעז על הילדים שהם ממזרים, אבל אשת איש שאין לה ילדים משמע שכן מלקים, ולכן בה יש לחדש שכאשר בעלה בעיר אין מלקים אותה אם התייחדה.³⁵

עוד רוצה הט"ז לחדש אף בדעת רש"י, שאין רצונו לחלוק על ההיתר הזה ואף רש"י סובר שמותר לכתחילה, ומה שרש"י כתב שאין חוששין למלקות רצה לאפוקי שאין חוששין לאוסרה על בעלה ולא לאפוקי מהיתר הלכתחילאי (אף זה צ"ע), ואם כן אין מחלוקת לדעת הט"ז בין רש"י לתוספות ולשניהם לכתחילה מותר להתייחד עם אשה שבעלה בעיר.

להלכה, ראינו שישנה מחלוקת האם מותר להתייחד עם אשה שבעלה בעיר. השולחן ערוך פסק שמותר והב"ח ועוד פסקו שאסור. להלכה, נקטו רוב הפוסקים שהעיקר כשולחן ערוך.

הגבלות לדין בעלה בעיר

לדין זה של בעלה בעיר ישנן כמה הגבלות שראוי להזכירם:

1. הרמב"ם, בהביאו היתר בעלה בעיר, מוסיף הגבלה להיתר - שלא כל אחד יהיה בו ההיתר, וכך לשונו: "ואם היה זה גס בה, כגון: שגדלה עמו או שהיתה קרובתו, לא יתייחד עמה ואף על פי שבעלה בעיר". מקורו של הרמב"ם היא הגמרא בקידושין, בהמשך הגמרא שהובאה למעלה, שם הגמרא מספרת: "רב ביבי איקלע לבי רב יוסף, בתר דכרך ריפתא אמר להו: שקולו דרגא מתותי ביבי. והא אמר רבא בעלה בעיר אין חוששין משום יתוד, שאני רב ביבי דשושבינתא הואי וגס ביה". רב יוסף חשש שרב ביבי ירד בסולם ויתייחד עם אשתו ולכן סילק את הסולם ועל כך הקשתה הגמרא: והרי בעלה בעיר? וענתה: שכאן המצב שונה היות והיה שושבינה וגס בה. רש"י פירש: שושבינא - היתה בת ברית שלו וכן אם גס בה ישנו איסור יתוד. הרמב"ם הבין שזו דוגמא לגס בה וגס בה שייך כשגדלה עמו או שהיא קרובתו.

בטעם האיסור, כתב הראב"ה, שכיון שליבו גס בה יש לחוש יותר שיתרצו לעבירה וממילא אף אם בעלה בעיר יש חשש. ה"בינת אדם" הביא טעם אחר, שאמנם חוששים להתייחד, שגם אם יבוא הבעל לא יחשוב שהתייחדו לשם זנות. ופרושו, שהואיל ויחדום נראה מובן מאליו

שטען שאשה שבעלה בעיר אסור לאיש להתייחד עמה, ורק לה מותר וכן באיסור של אשה אחת להתייחד עם כמה גברים האיסור הוא רק לאשה, ויש להבין את טעמו והוא קיצר שם. הרב מרדכי הוכמן העיר על הרמב"ם הערה, שעל ידה אפשר להבינו. והיא שהאשה היודעת שבעלה בעיר מותר לה להתייחד, ואילו האיש שמעמא אינו יודע אלא מפי האשה והיא לא נאמנת ולכן אסור לו. יוצא מכך שאם גם האיש יודע שבעלה בעיר שיהיה לו מותר, אך הואיל ודין האיש משתנה, אפשר לומר, שנקט הרמב"ם רק את הדין הפשוט שאיננו משתנה, והוא היתר האשה.

35. עוד יש להעיר על דבריו, שמלשון הגמרא שאין מלקים אשת איש שהתייחדה משמע שבכל אשת איש מדובר ולא רק כאשר אין לה ילדים.

ואינו מעורר חשד, לכן יש חשש שיבואו לידי איסור. יש לכאורה, נפקא מינה להלכה בין שני הטעמים, כגון: האם מותר לכלה להתייחד עם חמיה כאשר בעלה בעיר (דבר המצוי מאוד, כגון כאשר הבעל הולך להתפלל וכדומה). לטעם הראב"ה, לכאורה, לא תהיה בעיה שכן היא בושה מפניו ולא תפתה במהרה ואילו לטעם הבינת אדם פשוט שיהיה אסור, שכן אין זה נראה חשוד כשהם ביחד. ערוך השולחן הרחיב את האיסור גם באיש שיש לאישה קשר עמו בענייני מסחר וכן בשכנות, ונראה שהבין הטעם כהחכמת אדם. בשו"ת ציץ אליעזר מביא אחרונים החולקים עליו ואוסף צדדי היתר על מנת להתיר לאשה לבקר אצל רופא נשים אם בעלה בעיר.³⁶

2. ישנה מחלוקת בדין בעלה בעיר, אם היתר הייחוד הוא רק בביתם או גם במקום אחר. ולכאורה, אם זה מקום שבעלה יודע שאם היא אינה בבית היא שם והוא יבוא לשם, לכאורה מותר, שאין נפקא מינה בין מקום זה לביתם. אלא שהבעיה מתעוררת במקום שבעלה לא יגיע לשם, ולכן פסק בחיי אדם שאסור והסכימו עמו הרבה פוסקים ויש מי שהתיר.³⁷
3. אשה היודעת שבעלה לא יחזור כעת, כגון: שנמצא בעבודה שאסור לו לעזוב לפני הערב, נחלקו הפוסקים - בשו"ת אגרות משה אסר ואילו בשו"ת מנחת יצחק התיר אם אין הדלת נעולה אלא רק סגורה.³⁸

פתח פתוח לרשות הרבים

אחד ההיתרים אשר מצילים מאיסור יחוד הוא כאשר הפתח פתוח לרשות הרבים, שאז אין איסור יחוד וכך לשון הגמרא במסכת קידושין³⁹ "אמר רב יוסף פתח פתוח רשות הרבים אין חוששין משום יחוד". יש להסתפק בלשון הגמרא, מה המשמעות של היתר זה, האם הוא מותר לכתחילה, או שמא גם בו נחלקו הפוסקים ואף בו יאמר רש"י שאין חוששין הכוונה רק לגבי מלקות שאין מלקים, או שבוזה יודה רש"י שמותר לכתחילה. מדברי רש"י⁴⁰ לא ברור האם מדובר על שני המקרים או רק על היתר בעלה בעיר, שכן לשון שני ההיתרים שווה, ושניהם נמצאים אחר הדיון על חיוב מלקות. לכאורה יש לומר, שבדין זה לא תהיה מחלוקת, לפי המפרשים שהבאנו לעיל בהבנת רש"י, שפרשו מדוע יש איסור בבעלה בעיר, בפשטות ההיתר של פתח פתוח שונה בזה, שכל אדם מציל מייחוד ולא רק בעלה, ולכן בזה לכאורה יהיה מותר לכתחילה. סברא נוספת לחלק בין שני ההיתרים היא, שהיתר בעלה בעיר יש איסור יחוד אלא שהיא חוששת להתייחד עם איש אחר שמא בעלה יבוא ואילו כאשר הפתח פתוח לרשות הרבים

36. דין ביקור אשה אצל רופא נשים זכה לאריכות גדולה בפסקים כגון בשו"ת מנחת יצחק, שו"ת יביע אומר, שו"ת באר משה ועוד ואין כאן מקום להאריך.

37. טעם המתיר הוא, שהוא סובר שלדעת הרמב"ם ההיתר של בעלה בעיר אינו משום שחוששת כל רגע שמא יבוא, אלא שהאישה יראה מבעלה בכלל, ולכן אף אם איננו יודע מקום יחודם, יהיה מותר. אך רוב האחרונים, או שהבינו שאין הרמב"ם חולק על רש"י, או שסברו שדעת רש"י עיקר.

38. עיין בהמשך בדין פתח סגור אך לא נעול.

39. פא, א.

40. שם, ד"ה אין חוששין.

אפשר לומר שאין זה מקום המוכשר לייחוד ולכן הפתח הפתוח מפקיע את איסור הייחוד. אלא שבספר מועד לכל חי כתב לאסור לרש"י אף בזה שכן רש"י לא חילק, וכן כתב רבינו יונה שטוב להחמיר. מרבינו יונה לא תהיה ראייה לשיטת רש"י, שכן מדבריו משמע שמותר ורק טוב להחמיר, אך מדבריו אפשר להבין סברא מדוע רש"י יאסור אף בזה, שכן יש חשש שמא יפנו לצד שבו אי אפשר לראות מבחוץ וכדומה, ולכן רבנו יונה יאמר שמחשש זה אמנם אין לאסור אלא רק ראוי להחמיר, ואילו לרש"י חשש זה די בו לאיסור יחוד. אלא שיותר נראה שרש"י יתיר בזה לכתחילה שכן הטעם לאסור שונה לגמרי ובו לכאורה החשש קל יותר, וכן נראה שהבינו רוב האחרונים בדעת רש"י, שהם דנו בדבריו רק לגבי דין של בעלה בעיר ולא לגבי דין פתח פתוח.

מלשון הרמב"ם משמע שהיתרו הוא רק בדיעבד ולא לכתחילה שכן כתב "וכן כל המתייחד עם אשה והיה הפתח פתוח לרשות הרבים אין חוששין משום יחוד", אך הפוסקים לא דייקו בלשונו וכתבו שמותר, וכן כתב השולחן ערוך בעקבות הטור (שאף הוא לא ציין שהרמב"ם חולק) ואולי אף הרמב"ם סובר כרבינו יונה, ולכן לא רצה לכתוב בלשון של היתר לכתחילה, מכל מקום הפוסקים נקטו להתיר.

פתח סגור אך אינו נעול

היתר פתח פתוח נחלקו בו הפוסקים, האם דלת סגורה ואינה נעולה יש לה דין פתח פתוח, או שצריך שתהיה הדלת פתוחה ממש. מלשון הגמרא משמע שצריך שיהיה הפתח פתוח ממש כך שאפשר לראות מבחוץ מה קורה בפנים. אך בשו"ת הרשב"א כתב שאף דלת סגורה ואינה נעולה נחשבת פתח פתוח, וכך לשונו:

"והגפת דלתות שאמרת אין זה יחוד עד שיהא בית נעול, דתרעא תריק בירושלמי שער נעול משמע... וטעמא: כל שאינו נעול במנעול ירא הוא שמא יכנס אחר שלא באשור..."

אם כן, רואים שהרשב"א הבין שדין פתח פתוח מתיר אף כשלא רואים דרכו, אלא שיש חשש שמא יכנס אדם בלא רשות. הבית מאיר ובעקבותיו רבי עקיבא איגר⁴¹ האריכו להוכיח שאסור להתייחד עם אשה כאשר הדלת סגורה, ואם כן יש לומר שישנה טעות סופר ברשב"א. בשו"ת בנין ציון דוחה דבריהם ומקיים את דברי הרשב"א כלשונו. העזר מקודש על השולחן ערוך מסתפק בדין, ונוטה לכך, שכל מקום שיש צד שיחששו שיכנס אדם אין איסור יחוד, ומסיים דבריו בצריך עיון. בשו"ת אגרות משה חידש היתר רחב בהרבה בהיתר זה, וזו לשונו:

"פתח פתוח לרשות הרבים כבר בארתי דאפילו נעולה הדלת כדרך כל הדלתות שדרך כולי עלמא בכרכים לנעול מבפנים מצד שמירה, כיון שדרך כולי עלמא דכששומעין מי שנוקף על הדלת או שמצלצל על הפעמון, בא מי שבפנים ושואל מי הוא וכששומע שהוא מהמכירים אפילו אינו מכירו ממש פותח

41. חלק א סימן אלף רנא.

42. בשו"ת רע"א סימן ק.

כשמבין שהוא מבין רובא דרובא דאינשי, ליכא איסור יחוד כשהוא בזמן שבאין סתם אינשי לבית אף כשלא הודיעו קודם, דמרתתי שמא ינקוף מי שהוא על הדלת ויהיה מוכרח לפתוח תיכף. אבל בזמן שאין דרך אינשי לבוא, או במקום שלא שכיחי אינשי לבוא איכא איסור יחוד כשהדלת נעולה, ורק בפתוח ממש ליכא גם או איסור יחוד דמאחר דקיל ליכנס מירתתי אף מיחידיים.”

ודבריו הם חידוש גדול, שכן הוא מתיר אף בדלת נעולה, ואילו רוב הפוסקים לא כתבו כן, אלא שכאשר הדלת נעולה בודאי שאסור. לגבי דלת סגורה ואינה נעולה, הרב צבי פסח פרנק התיר שכן העיקר כרשב"א. בשו"ת ציץ אליעזר נטה להתיר, וצרף זאת להתיר לאשה לבקר אצל רופא נשים, והתיר לכתחילה כשבעלה בעיר ואף אם ידוע שלא יבוא כעת. בספר דבר הלכה-הלכות יחוד הסתפק בדבר שיטתם מקומות שלא נוהגים להיכנס בלא רשות או אסור וכל מקום לפי המציאות אם יש חשש שיכנס מישהו או לא. ומכיוון שבארץ כמעט בכל מקום יש אדם אחד לפחות שיכנס בלא רשות או ילדים או שאר אנשים, יש מקום להקל בזה, ובמיוחד שבאגרות משה הקל יותר מכך. אמנם בשו"ת מנחת יצחק ועוד פוסקים כתבו להחמיר אף באינו נעול, אך נראה שהמקל יש לו על מי לסמוך שרבים הפוסקים שהתירו. כן הדין יהיה כאשר הדלת נעולה אך יש לעוד אנשים מפתח.”

דרך אגב, נזכיר דין של איש ואשה בשני חדרים נפרדים ובניהם דלת אחת נעולה. כתב בשו"ת שלמת חיים שאין איסור של יחוד, והחזון איש פסק להתיר רק כאשר המפתח נמצא אצל האשה ולא אצל האיש, שאם המפתח אצל האיש אין לו עיכוב מלעשות איסור, ואילו אצל האשה אין כל כך חשש, שהיא תרצה את האיש ללא שיתבענה, משום שאין יצר האשה תוקף אותה כמו יצרו של האיש.

פתח פתוח לרשות הרבים - בלילה

התוספות במסכת שבת” שואל על פלטי בן ליש מדוע לא היה איסור יחוד, ועונה: 1. פתח פתוח היה. 2. סבר שאינה נשואה לדוד. יוצא מהתירוץ הראשון של התוספות שפתח פתוח מועיל אף בלילה, ולכאורה אפילו שאין אנשים מצויים יועיל פתח פתוח, שחושש כל רגע אולי כעת יגיע אדם על אף שאינו מצוי. אלא שכתבו האחרונים שבזמן שאין אנשים, גם בפתח פתוח לרשות הרבים אסור, ואם כן יש ליישב את הראיה מפלטי בן ליש, וכתב על כך אחד האחרונים שהיה מקום שהיו מצויים בו רבים גם בלילה, ודחוק הוא. ועונה על כך בשו"ת ציץ אליעזר, שבאמת שני התירוצים של התוספות חולקים, ולתירוץ השני פתח פתוח לא יועיל בלילה והאוסרים סוברים שהעיקר כתירוץ השני.

בשו"ת ישכיל עבדי כתב, שפתח פתוח לא מועיל בלילה, שלא רואים מבחוץ מה קורה בפנים אפילו ישנם אנשים רבים בחוץ. יוצא מטעמו שישנה גם קולא, שאם יש אור בפנים או מותר, כיון שאפשר לראות מה קורה בפנים.

43. דבר הלכה.

44. יג, ב ד"ה מטה חרא הוא.

בשו"ת אגרות משה כתב:

"פתח פתוח ממש שהיה שייך זה רק בכפר קטן שמכירים כל אחד את כל הדרים ויודעין שלא יבואו לשם עוברי דרכים בלילה, לא מהני לסלק איסור יחוד. ובכרכים גדולים שאירע זה, ששייך זה רק כשהם יושבין ושומרין הפתח, מהני מפני היחידים הנמצאים גם בכל הלילה ברחובות, אבל הוא דבר שכמעט ליכא המציאות ואין לשאול בזה".

החזון איש הורה, שבשעה שיש עדיין אנשים בחוץ אין חשש, והעריך ששעה זו בבני ברק היא בערך בשעה 22:00. כמוכן שדבר זה ישתנה ממקום למקום. בעיר גדולה כתב בספר דבר הלכה, שכל הלילה מותר אם הדלת פתוחה לגמרי.

חלון פתוח

בתועלת פתח פתוח יש לדון האם ההיתר נובע מחשש שיראו מבחוץ את מה שקורה בבית, ואז אין נפקא מינא בין חלון פתוח לרשות הרבים לבין דלת פתוחה, או שההיתר הוא שיש חשש שיכנסו אנשים מבחוץ וממילא בחלון פתוח אין היתר שכן אין דרך להיכנס דרך החלון. ולכאורה דין זה נובע מהמחלוקת בדין דלת סגורה ואינה נעולה, שלמתירים - טעמם שההיתר נובע מפחד מאנשים הנכנסים ולאוסרים - ההיתר מהראיה מבחוץ. אלא שאפשר לומר שאף המתירים משום חשש כניסה יסכימו שגם היתר ראייה מבחוץ מועיל. להלכה, כתב הנודע ביהודה, שחלון פתוח מועיל וכן רגילים הפוסקים להורות.

בשו"ת אגרות משה כתב:

"בחלון הפתוח לרשות הרבים או לחצר שנמצאים שם הרבה אינשי, אם הוא למעלה ממקום שיכולין לאינשי שמבחוץ לראות דרך שם אסור ואך אם אפשר לטפס וליכנס אסור דאין דרכן של אינשי ליכנס באופן כזה ולא מרתת. ואם הוא חלון למטה שיכולין לראות אינשי שמבחוץ אז אם דרך החלון יכולין לראות גם בחדרים האחרים קצת יש להתיר. ואף אם אין יכולין לראות אבל יכולין להרגיש מה שנעשה שם יש להתיר, ואם איכא חדר אחד שלא אפשר להרגיש אלו שמבחוץ - אסור".

בספר דבר הלכה כתב שבחדרים שלא רואים מבחוץ, רק שם ישנה בעיית יחוד ולא בחדר שמול החלון. ולכאורה דבריו פשוטים, שאין חשש שיכנסו לחדרים האחרים על מנת לחטוא.

דין יחוד במעלית

דין זה יש בו אריכות גדולה בפוסקים מפני שכיחותו. על מנת שלא אאריך עוד על הדברים אביא רק את עיקר השיטות המובאות להלכה בנושא, ואת דברי אבסס על סיכום הדברים שהביא יפה בשו"ת "מים ההלכה" של הרב יונה מצגר. וזו לשונו:

"מעלית אוטומטית הנפתחת מאליה בכל קומה, או שהעומדים בחדר המדריגות יכולים לעצרה בכל קומה כדי לפותחה, כתב בספר דבר הלכה, שאין בזה איסור יחוד משום דהוי כפתח פתוח לרשות הרבים. והיינו דווקא בשעה

שמצויים אנשים המשתמשים במעלית. וכן פסק הגרש"ז אויירבך שליט"א בהסכמתו לספר דבר הלכה וכן הורה הגר"ע יוסף שליט"א, וכן פסק בספר שער שמעון. אולם אם המעלית היא ישירה, שעולה כמה קומות בבת אחת מבלי שיש אפשרות לעצרה, מובאים בכך דעות שונות בפוסקים. ורוב האחרונים סוברים כי הדבר תלוי אם יש בנסיעה זו שבמעלית מהקומה התחתונה ועד העליונה שיעור יחוד. והנה שיעור יחוד נפסק להלכה בשולחן ערוך "כרי לצלות ביצה ולגומעה".⁴⁵ ופסק בעל שו"ת מנחת יצחק על פי ראיות שונות שהוא זמן של 5 דקות ובסימן צד כתב כי זמן צליית ביצה וגמיעתה הוא 3 דקות. לעומתם בספר דבר הלכה הוכיח משו"ת לחם רב שהוא שיעור 35 שניות. כתב הרב נאמ"ן ס"ט בשואל ומשיב, שאם יש שהות בעליית כל הקומות יחדיו במשך 3 דקות ובשעת הדחק 5 דקות אסור לעלות בה עם אשה ואם לא מותר, והוסיף כי בדרך כלל מעלית שוהה בכל קומה כ 10 שניות, וכמעט לא קיימת מעלית שעולה 18 קומות ברציפות.

ראוי להעיר, שישנה מחלוקת בנושא מהו איסור יחוד, האם הוא רק בחשש ביאה או גם בחיבוק ונישוק. בשו"ת זקן אהרן החמיר, שהחשש הוא אף מתיבוק ונישוק וכן הורה להלכה למעשה הרה"ג הרב פנחס שיינברג שליט"א וחלק עליו בשו"ת אגרות משה וכן נראה משו"ת מנחת יצחק ועוד פוסקים.

למסקנה נראה שכמעט ואין חשש של איסור יחוד במעלית שאין זה מצוי להגיע לזמן איסור, ואף אם יש מעלית כזו ישנם פוסקים הסוברים שאין כלל איסור יחוד במעלית וכן פוסק להלכה בשו"ת עשה לך רב, והוסיף עוד טעם לכך, שכן אין הדעת פנויה לכך במעלית שכל רגע מחכה הוא לרדת ממנה.

דין יחוד במכונית

הדיון של יחוד ברכב שייך, לכאורה, רק בלילה או בדרך שאין מצויים שם אנשים כפי שהוכרנו את הגדר לעיל, שאם לא כן יש את הדין של פתח פתוח לרשות הרבים, ואין כלל איסור יחוד.

בסוף ספר דבר הלכה הביא מכתב של הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שכתב שברכב אין חשש איסור יחוד, שכן אין זה מקום של יחוד, ואין חוששים שמא יסטה מהדרך על מנת להתייחד עמה, ומחבר הספר חולק על דבריו ומחלק בין דרך מרכז העיר שיש מכוניות כל הזמן ואור מבחוץ לבין דרך אחרת. פוסקים רבים כתבו לאסור, ובניהם בשו"ת אגרות משה וכן בשו"ת באר משה ועוד.

כפי שהוכרנו דין של פתח פתוח לרשות הרבים מועיל רק כאשר אפשר לראות מבחוץ מה קורה בפנים, ולכן כתבו פוסקים רבים, שישנה בעיה של יחוד במכונית כאשר יש חושך ואי אפשר לראות לתוך המכונית. לכן בפשטות בכביש שבו לא מצויים עוברים ושבים כפי דרך

המציאות, יש להשאיר ברכב אור דולק בפנים כדי שיהיה אפשר לראות אל תוכו, אף על פי שדבר זה מקשה על מהלך הנסיעה. והמחמיר על כך תבוא עליו ברכה וכן הביא הרב אבינר בספרו מקדם לבית אל א', שבלא זה ההיתר הוא דחוק. וביום, שאפשר לראות מבחוץ, כמובן שאין צריך להשאיר אור דולק. כמובן, שיש היתר פשוט הלכתית, אך לא תמיד פשוט מציאותית, והוא שתהיה תמיד שמירה, כגון: איש ואשתו או אשה וביתה או שאר קרובים המצילים מאיסור יחוד וכדומה וכן מורה להלכה הרה"ג הרב יהושע נוייברט שליט"א.

לכאורה, יש לדון, אם יש רק נהג ואשה עמו האם יש איסור יחוד, שכן הוא עסוק במלאכת הנהיגה ואין הוא פנוי לאיסור, וכן העלה אפשרות זו הרב זלמן ברוך מלמד שליט"א. לכאורה במקרה כזה אין חשש שיעצור, כפי שכתב על כך הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

ואסיים מתוך תפילה שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי... ובתפילה לגאולה שלמה במהרה בימינו אמן.